THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.
The Only Daily Jewish Newspaper In The Province of Ontario
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD.
251—253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967
Subscription Rates $6 PER YEAR, $3.50 SIX MONTHS
Single Copy — 3 cents
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O, Toronto Ont. January 22nd 1913

א גרוס פון די אידען אין דייטשלאנד

„דער אנטיסעמיטיזם אין דייטשלאנד האלט ביים אפשטארבן. די לאגע פון דייטשלאנד וואס איז נארמאליזירט געווארען דורך דעם דאוס פלאן און דורך דעם לאקארנא אפמאך, האט זיך אויסגעקריסטאליזירט אזוי, אז די אנטיסעמיטישע באוועגונג ווערט פון טאג צו טאג שוואכער".

די דאזיגע ערקלעהרונג איז געמאכט געווארען צו א פארשטעהער פון דער אידישער טעלעגראפען אגענטור דורך מר. הערמאן פאגעלשטיין, ראבבי פון ברעסלאו, דייטשלאנד. וועלכער איז געקומען קיין אמעריקא מיט א קורצען באזוך.

און מיט זיינע ערקלעהרונגען איז זיך אינטערעסאנט צו באקענען: „די מענדעלנ צו מאכען די אידען דעם שעיר לאזאזל פאר אלע צרות און אנשיקענישן וואס דייטשלאנד האט געהאט אויסצושטעהן נאך דער מלחמה, ווערט איצט ביסלאכווייז פארשוואונדען. דייטשלאנד איז ארייינגעטראטען אין א פעריאד פון אויפלעבונג. זי לעבט איצט איבער א צייט פון ווידעראויפבוי, און איז וועניגער געגייגט זיך צוהערען צו דער אנטיסעמיטישער אגיטאציע פון די פאנאטישע אנטיסעמיטען. ווי זי איז געגייגט געווען אין די יאהרען פון איהר וואקלענדיגער לאגע". האט ראבבי פאגעלשטיין ערקלעהרט.

זייענדיג אפטימיסטיש וועגען די באציהונגען צווישען די אידען און די נים־אידען אין דייטשלאנד, האט אבער ראבבי פאגעלשטיין אויסגעדריקט זיין מיינונג אז די עקאנאמישע לאגע פון די אידען אין דייטשלאנד איז אביסל א סך ערגער ווי אין אנדערע לענדער. „אין די ערשטע יאהרען נאך דעם וואפענשטילשטאנד זיינען די אזוי גערופענע „פראפעשיאנאלס" — די דאקטוירים, די לערער און פראפעסאָרען, געווען די יעניגע וואס האבען אממעהרסטען געליטען. היינט צו טאג איז דער אידישער סוחר אויך ארייינגעכאפט געווארען אין שטראם פון עקאנאמישען קריזיס. דאס איז א רעזולטאט דערפון וואס דער סוחר האט גרויסע שווערע רינגקייטען אין קריגען קרעדיטען. אזוי ווי די גרעסטע צאהל פון דער אידישער באפעלקערונג, באשטעהט פון סוחרים, איז פארשטענדליך אז די אידישע באפעלקערונג ליידט עקאנאמיש אין צאהל איצט מעהר ווי אין די יאהרען פון נאך דער מלחמה".

ראבבי פאגעלשטיין האט אבער אויסגעדריקט זיין האפענונג אז די אידען אין דייטשלאנד וועלען אפילו פון דער דאזיגער שלעכטער עקאנאמישער לאגע זיך אויסדרעהען. „איך האב גענוג גלויבען אין דער ענערגיע און אין דער איניציאטיווע ווי איך אין דעם עקשנות פעהיגקייט פון דעם דייטשען אידען, צו זיין זיכער אז ער וועט שנעל איבערקומען די איבערמענשליכע שווערינקייטען וועלכע ער לעבט, איבער היינט צו טאג. און אז ער וועט זיך פריהער אדער שפעטער אומקעהרען צו זיין אמאליגען צושטאנד.

„צוזאמען מיט די עקאנאמישע שווערינקייטען איז אויך געווען נאטירליך אז דאס קולטורעלע לעבען פון דייטשען אידענטום זאל ליידען. מיט צוויי יאהר צוריק האבען מענשען נים געקאנט זיך ערלייבען צו קויפ פון ביכער אדער צו ווידמענען פיעל פון זייער צייט אין ענערגיע פאר קולטורעלע פארהאבן. זיי זיינען איינגעאנצען געווען פארשלינגען אין דעם קאמף צו מאכען א לעבען. איצט איז געווארען איבסיל בעסער". האט דר. פאגעלשטיין אנגעזאגט.

אפשטעלענדיג זיך אויף דער טעסיגקייט פון דעם ראבינער סעמינאר אין ברעסלאו, פון דעם אידישען טעאלאגישען סעמינאר אין ברעסלאו און פון דער „היכשולע דער וויסענשאפט דעם יידענטום", האט ראבבי פאגעלשטיין אנטערשטראכען אז די דאזיגע דריי אידישע לערן אינסטיטוציעס האבען אנגעפיהרט ערפאלגרייך זייער ארבייט אפילו אין די יאהרען פון קולטורעלען קריזיס. „זיי זיינען אנגעגאנגען מיט דער פרוכטבארעכט צו ענטוויקלען למדים וועגען אידישקייט פאר יונגלעך זיי האבען זיך געשאפען אן אינטערנאציאנאלען נאמען. די שטארקייט פון דעם דייטשען אידענטום איז דעמאנסטרירט געווארען דורך דעם פאקט דאס אפילו אין די שווערסטע צייטען זיינען די אידישע אינסטיטוציעס אין דייטשלאנד אויסגעהאלטען געווארען אהן אונטערברעכונג".

ראבבי פאגעלשטיין האט איך זיך אפגעשטעלט אויף דער „צענטראלער קאנפערענץ פון אמעריקאן ראבינס" אין אויסגעדריקט זיין מיינונג אז נים קוקענדיג דארויף וואס די אידישע רעפארם באוועגונג אין דייטשלאנד איז עלטער ווי דאס רעפארמירטע אידענטום אין אמעריקא, זיינען די רעפארמירטע אידען אין דייטשלאנד געגאנגען נים אויף דעם זעלבען וועג ווי אין אמעריקא.

„אונזערע אידישע רעליגיעזע קהלות, די סינאגאגען, געמיינדען ווי זיי ווערען אנגערופען אין פרייסען, אין די קולטס געמיינדען ווי מען רופט זיי אין אנדערע שטאטען פון דייטשלאנד, זיינען אנדערש ארגאניזירט ווי די אידישע קהלות אין אמעריקא". האט ראבבי פאגעלשטיין דערצעהלט. „לויט די געזעצען פון לאנד באלאנגט יעדער איד אויטאמאטיש צו א סינאגאגע געמיינדע אין יענעם דיסטריקט וואו ער וואוינט פונקט ווי א קאטוליק אדער א פראטעסטאנט באלאנגט צו זיין קירכען געמיינדע. יעדער איד איז פארפליכטעט צו צאהלען שטייערען צו זיין סינאגאגע געמיינדע און ער קאן דערצו געצוואונגען ווערען דורך דער רעגירונג. עס איז פארהאן א פונקט וואס מאכט אן אויסנאם פאר יענע וואס ווילען נים באלאנגען צו די קהלות. אויב די דאזיגע קהלות זיינען געגען זייער רעליגיעזע איבערצייגונגען. אבער זעהר זעלטען פאסירט אז איינער זאל זיך באנוצען מיט דעם דאזיגען פונקט. דערפאר זיינען אין די געמיינדען פארהאן פארשיעדענע אידען מיט פארשיעדענע מיינונגען און ריכטונגען. די גרויסע אידישע קהלות, אזעלכע ווי אין בערלין, פראנקפורט, ברעסלאו, און קלען האבען ליבעראלע און קאנסערוואטיווע סינאגאגען. מיט באזונדערע ראביים. אין ברעסלאו, למשל, וואו עס איז פאר־האנען 35,000 אידען האט די געמיינדע צוויי ראביים. איינעם א קאנסערוואטיווען און מיך, אלס ליבעראלען. די וואהלען פון ראביים ווערען געמאכט דורך דער געמיינדע אדער דורך דער עקזעקוטיווע פון דער געמיינדע, לויט די רעגירונג דארף, לויט די עקזעקוטיווע גרופעסען די דאזיגע וואהלען. אבער דאס איז בלויז א זאך פון פארמאליטעט.

„די פארזוכען צו צוזאמענברענגען אלע דייטש־אידישע געמיינדען אין איין פעדעראציע האט זיך נאך ביז איצט נים איינגעלעבען צוליעב קלאלע און אנדערע שווערינקייטען. פון דער צווייטער זייט זעגען אין איינינג דייטשע שטאאטען יא געשאפען געווארען פעדעראציעס פון אידישע געמיינדען. אין פרייסען פארמאגט דער לאנדעס־פארבאנד פון די פרייסישע אידישע געמיינדען 9740 פון אלע אידישע קהלות פון שטאאט. די איבערינע 3 פראצענט זיינען ארגאניזירט איך אין א פארבאנד פון באזונדערע ארטאדאקסישע אידען.

„אין דער צייט וואס די דאזיגע געמיינדע פארבאנדען ביבען זיך אפ בלויז מיט רעליגיעזע פראבלעמען — די אידישע קהלות, אין דער זעלבער צייט זעצט פאר דער „צענטראל פארראין פון די דייטשע בירגער פון אידישען גלויבען" זיין קאמף געגען אנטיסעמיטיזם, אין פיהרט אן אן ארבייט צו שאפען א בעסערע פארשטענדיגונג פאר אידישע אינטערעסען צווישען דער באפעלקערונג אין אלגעמיין".

„דאס איז דער גרוס וועגען די דייטשע אידען. אין בייד דער יעצטער צייט לאגע, זיינען פון איבעראל קומען אן טרויעריגע ידיעות. אין כאטש נים דער אפטימיסטישער טאן וואס הערט זיך וועגען די אידען אין דייטשלאנד.

ווי אזוי א פעטערבורגער רב איז פארדעכטיגט געווארען אלס געהיים אגענט

אינטערעסאנטער היסטאריש עפיזאד פון פ. קאן

1.

אין יאהר 1872 איז דער בעקאנטער העברעאישער דיכטער יהודה לייב נאר־דאן (יל"ג), א דאנק דער אונטערשטיצונג פון זיינע פריינד און פארעהרער, אריבער־געפאהרען פון פארוואר פנעם ליטווישען שטעדטעל טעלז, וואו ער איז געווען א שול־אויפזעהער, קיין פעטערבורג. דא האט ער גלייך באקומען א זעהר וויכטיגען אמט. ער איז געווארען סעקרעטאר פון דער פעטערבורגער אידישער קהלה און אויך אין דעם עקשנות פעיפהל פון דעם דייטשען אידען, צו זיין זיכער אז ער וועט שנעל איבערקומען די איבער־מענשליכע שווערינקייטען וועלכע ער לעבט, איבער היינט צו טאג. און אז ער וועט זיך פריהער אדער שפעטער אומקעהרען צו זיין אמאליגען צושטאנד.

„צוזאמען מיט די עקאנאמישע שווערינקייטען איז אויך געווען נאטירליך אז דאס קולטורעלע לעבען פון דייטשען אידענטום זאל ליידען. מיט צוויי יאהר צוריק האבען מענשען נים געקאנט זיך ערלייבען צו קויפ פון ביכער אדער צו ווידמענען פיעל פון זייער צייט אין ענערגיע פאר קולטורעלע פארהאבן. זיי זיינען איינגעאנצען געווען פארשלינגען אין דעם קאמף צו מאכען א לעבען. איצט איז געווארען איבסיל בעסער". האט דר. פאגעלשטיין אנגעזאגט.

אפשטעלענדיג זיך אויף דער טעסיגקייט פון דעם ראבינער סעמינאר אין ברעסלאו, פון דעם אידישען טעאלאגישען סעמינאר אין ברעסלאו און פון דער „היכשולע דער וויסענשאפט דעם יידענטום", האט ראבבי פאגעלשטיין אנטערשטראכען אז די דאזיגע דריי אידישע לערן אינסטיטוציעס האבען אנגעפיהרט ערפאלגרייך זייער ארבייט אפילו אין די יאהרען פון קולטורעלען קריזיס. „זיי זיינען אנגעגאנגען מיט דער פרוכטבארעכט צו ענטוויקלען למדים וועגען אידישקייט פאר יונגלעך זיי האבען זיך געשאפען אן אינטערנאציאנאלען נאמען. די שטארקייט פון דעם דייטשען אידענטום איז דעמאנסטרירט געווארען דורך דעם פאקט דאס אפילו אין די שווערסטע צייטען זיינען די אידישע אינסטיטוציעס אין דייטשלאנד אויסגעהאלטען געווארען אהן אונטערברעכונג".

ראבבי פאגעלשטיין האט איך זיך אפגעשטעלט אויף דער „צענטראלער קאנפערענץ פון אמעריקאן ראביס" אין אויסגעדריקט זיין מיינונג אז נים קוקענדיג דארויף וואס די אידישע רעפארם באוועגונג אין דייטשלאנד איז עלטער ווי דאס רעפארמירטע אידענטום אין אמעריקא, זיינען די רעפארמירטע אידען אין דייטשלאנד געגאנגען נים אויף דעם זעלבען וועג ווי אין אמעריקא.

„אונזערע אידישע רעליגיעזע קהלות, די סינאגאגען, געמיינדען ווי זיי ווערען אנגערופען אין פרייסען, אין די קולטס געמיינדען ווי מען רופט זיי אין אנדערע שטאאטען פון דייטשלאנד, זיינען אנדערש ארגאניזירט ווי די אידישע קהלות אין אמעריקא". האט ראבבי פאגעלשטיין דערצעהלט. „לויט די געזעצען פון לאנד באלאנגט יעדער איד אויטאמאטיש צו א סינאגאגע געמיינדע אין יענעם דיסטריקט וואו ער וואוינט פונקט ווי א קאטוליק אדער א פראטעסטאנט באלאנגט צו זיין קירכען געמיינדע. יעדער איד איז פארפליכטעט צו צאהלען שטייערען צו זיין סינאגאגען געמיינדע און ער קאן דערצו געצוואונגען ווערען דורך דער רע־גירונג. עס איז פארהאן א פונקט וואס מאכט אן אויסנאם פאר יענע וואס ווילען נים באלאנגען צו די קהלות. אויב די דאזיגע קהלות זיינען געגען זייער רעליגיעזע איבערצייגונגען. אבער זעהר זעלטען פאסירט אז איי־נער זאל זיך באנוצען מיט דעם דאזיגען פונקט. דערפאר זיינען אין די געמיינדען פארהאן פארשיעדענע אידען מיט פארשיעדענע מיינונגען און ריכטונגען. די גרויסע אידישע קהלות, אזעלכע ווי אין בערלין, פראנקפורט, ברעסלאו, און קלען האבען ליבעראלע און קאנסערוואטיווע סינאגאגען. מיט באזונדערע ראביים. אין ברעסלאו, למשל, וואו עס איז פאר־האנען 35,000 אידען האט די געמיינדע צוויי ראביים. איינעם א קאנסער־וואטיווען און מיך, אלס ליבעראלען. די וואהלען פון ראביים ווערען גע־מאכט דורך דער געמיינדע אדער דורך דער עקזעקוטיווע פון דער געמיינ־דע, די רעגירונג דארף, לויט די עקזעקוטיווע גרופעסען די דאזיגע וואהלען. אבער דאס איז בלויז א זאך פון פארמאליטעט.

„די פארזוכען צו צוזאמענברענגען אלע דייטש־אידישע געמיינדען אין איין פעדעראציע האט זיך נאך ביז איצט נים איינגעלעבען צוליעב קלאלע און אנדערע שווערינקייטען. פון דער צווייטער זייט זעגען אין איינינג דייטשע שטאאטען יא געשאפען געווארען פעדעראציעס פון אידי־שע געמיינדען. אין פרייסען פארמאגט דער לאנדעס־פארבאנד פון די פרייסישע אידישע געמיינדען 9740 פון אלע אידישע קהלות פון שטאאט. די איבערינע 3 פראצענט זיינען ארגאניזירט איך אין א פארבאנד פון באזונדערע ארטאדאקסישע אידען.

„אין דער צייט וואס די דאזיגע געמיינדע פארבאנדען ביבען זיך אפ בלויז מיט רעליגיעזע פראבלעמען — די אידישע קהלות, אין דער זעל־בער צייט זעצט פאר דער „צענטראל פארראין פון די דייטשע בירגער פון אידישען גלויבען" זיין קאמף געגען אנטיסעמיטיזם, אין פיהרט אן אן ארבייט צו שאפען א בעסערע פארשטענדיגונג פאר אידישע אינטערעסען צווישען דער באפעלקערונג אין אלגעמיין".

„דאס איז דער גרוס וועגען די דייטשע אידען. אין בייד דער יעצטער לאגע, זיינען פון איבעראל קומען אן טרויעריגע ידיעות. אין כאטש נים דער אפטימיסטישער טאן וואס הערט זיך וועגען די אידען אין דייטשלאנד.

1.

אין יאהר 1872 איז דער בעקאנטער העברעאישער דיכטער יהודה לייב נאר־דאן (יל"ג), א דאנק דער אונטערשטיצונג פון זיינע פריינד און פארעהרער, אריבער־געפאהרען פון פארוואר פנעם ליטווישען שטעדטעל טעלז, וואו ער איז געווען א שול־אויפזעהער, קיין פעטערבורג. דא האט ער גלייך באקומען א זעהר וויכטיגען אמט. ער איז געווארען סעקרעטאר פון דער פעטערבורגער אידישער קהלה און אויך אין דעם עקשנות פעיפהל פון דעם דייטשען אידען, צו זיין זיכער אז ער וועט שנעל איבערקומען די איבער־מענשליכע שווערינקייטען וועלכע ער לעבט, איבער היינט צו טאג. און אז ער וועט זיך פריהער אדער שפעטער אומקעהרען צו זיין אמאליגען צושטאנד.

„צוזאמען מיט די עקאנאמישע שווערינקייטען איז אויך געווען נאטירליך אז דאס קולטורעלע לעבען פון דייטשען אידענטום זאל ליידען. מיט צוויי יאהר צוריק האבען מענשען נים געקאנט זיך ערלייבען צו קויפ פון ביכער אדער צו ווידמענען פיעל פון זייער צייט אין ענערגיע פאר קולטורעלע פארהאבן. זיי זיינען איינגעאנצען געווען פארשלינגען אין דעם קאמף צו מאכען א לעבען. איצט איז געווארען איבסיל בעסער". האט דר. פאגעלשטיין אנגעזאגט.

אפשטעלענדיג זיך אויף דער טעסיגקייט פון דעם ראבינער סעמי־נאר אין ברעסלאו, פון דעם אידישען טעאלאגישען סעמינאר אין ברעסלאו און פון דער „היכשולע דער וויסענשאפט דעם יידענטום", האט ראבבי פאגעלשטיין אנטערשטראכען אז די דאזיגע דריי אידישע לערן אינסטי־טוציעס האבען אנגעפיהרט ערפאלגרייך זייער ארבייט אפילו אין די יאה־רען פון קולטורעלען קריזיס. „זיי זיינען אנגעגאנגען מיט דער פרוכט־בארעכט צו ענטוויקלען למדים וועגען אידישקייט פאר יונגלעך זיי האבען זיך געשאפען אן אינטערנאציאנאלען נאמען. די שטארקייט פון דעם דייטשען אידענטום איז דעמאנסטרירט געווארען דורך דעם פאקט דאס אפילו אין די שווערסטע צייטען זיינען די אידישע אינסטיטוציעס אין דייטשלאנד געווארען אהן אונטערברעכונג".

ראבבי פאגעלשטיין האט איך זיך אפגעשטעלט אויף דער „צענט־ראלער קאנפערענץ פון אמעריקאן ראביס" אין אויסגעדריקט זיין מיי־נונג אז נים קוקענדיג דארויף וואס די אידישע רעפארם באוועגונג אין דייטשלאנד איז עלטער ווי דאס רעפארמירטע אידענטום אין אמעריקא, זיינען די רעפארמירטע אידען אין דייטשלאנד געגאנגען נים אויף דעם זעלבען וועג ווי אין אמעריקא.

„אונזערע אידישע רעליגיעזע קהלות, די סינאגאגען, געמיינדען ווי זיי ווערען אנגערופען אין פרייסען, אין די קולטס געמיינדען ווי מען רופט זיי אין אנדערע שטאאטען פון דייטשלאנד, זיינען אנדערש ארגאניזירט ווי די אידישע קהלות אין אמעריקא". האט ראבבי פאגעלשטיין דערצעהלט. „לויט די געזעצען פון לאנד באלאנגט יעדער איד אויטאמאטיש צו א סינאגאגע געמיינדע אין יענעם דיסטריקט וואו ער וואוינט פונקט ווי א קאטוליק אדער א פראטעסטאנט באלאנגט צו זיין קירכען געמיינדע. יעדער איד איז פארפליכטעט צו צאהלען שטייערען צו זיין סינאגאגען געמיינדע און ער קאן דערצו געצוואונגען ווערען דורך דער רע־גירונג. עס איז פארהאן א פונקט וואס מאכט אן אויסנאם פאר יענע וואס ווילען נים באלאנגען צו די קהלות. אויב די דאזיגע קהלות זיינען געגען זייער רעליגיעזע איבערצייגונגען. אבער זעהר זעלטען פאסירט אז איי־נער זאל זיך באנוצען מיט דעם דאזיגען פונקט. דערפאר זיינען אין די געמיינדען פארהאן פארשיעדענע אידען מיט פארשיעדענע מיינונגען און ריכטונגען. די גרויסע אידישע קהלות, אזעלכע ווי אין בערלין, פראנק־פורט, ברעסלאו, און קלען האבען ליבעראלע און קאנסערוואטיווע סינא־גאגען. מיט באזונדערע ראביים. אין ברעסלאו, למשל, וואו עס איז פאר־האנען 35,000 אידען האט די געמיינדע צוויי ראביים. איינעם א קאנסער־וואטיווען און מיך, אלס ליבעראלען. די וואהלען פון ראביים ווערען גע־מאכט דורך דער געמיינדע אדער דורך דער עקזעקוטיווע פון דער געמיינ־דע, די רעגירונג דארף, לויט די עקזעקוטיווע גרופעסען די דאזי־גע וואהלען. אבער דאס איז בלויז א זאך פון פארמאליטעט.

„די פארזוכען צו צוזאמענברענגען אלע דייטש־אידישע געמיינדען אין איין פעדעראציע האט זיך נאך ביז איצט נים איינגעלעבען צוליעב קלאלע און אנדערע שווערינקייטען. פון דער צווייטער זייט זעגען אין איינינג דייטשע שטאאטען יא געשאפען געווארען פעדעראציעס פון אידי־שע געמיינדען. אין פרייסען פארמאגט דער לאנדעס־פארבאנד פון די פרייסישע אידישע געמיינדען 9740 פון אלע אידישע קהלות פון שטאאט. די איבערינע 3 פראצענט זיינען ארגאניזירט איך אין א פארבאנד פון באזונדערע ארטאדאקסישע אידען.

„אין דער צייט וואס די דאזיגע געמיינדע פארבאנדען ביבען זיך אפ בלויז מיט רעליגיעזע פראבלעמען — די אידישע קהלות, אין דער זעל־בער צייט זעצט פאר דער „צענטראל פארראין פון די דייטשע בירגער פון אידישען גלויבען" זיין קאמף געגען אנטיסעמיטיזם, אין פיהרט אן אן ארבייט צו שאפען א בעסערע פארשטענדיגונג פאר אידישע אינטערעסען צווישען דער באפעלקערונג אין אלגעמיין".

„דאס איז דער גרוס וועגען די דייטשע אידען. אין בייד דער יעצטער לאגע, זיינען פון איבעראל קומען אן טרויעריגע ידיעות. אין כאטש נים דער אפטימיסטישער טאן וואס הערט זיך וועגען די אידען אין דייטשלאנד.

2.

בארא האראין גינצבורג איז געווען איינער פון די שטארקסטע פארעהרער פון ילי"ג אין דער בארא איז געווען דער פארזיצער פון דער פעטערבורגער קהלה און פון דער געזעלשאפט „פיצי השכלה" אלזא, פון דיזעלבע אינסטיטוציעס אי־ווערלכע גאנדאן איז געווען דער סעקרע־טאר, האט זיך דער לעצטער דערפאר גע־פיהלט באזונדערס תקיף. גאנדאן האט טאקע ליעב געהאט זיך צו מישען אין קהל'שע ענינים און אויסגערופען א שטארקע ענגנרשאפט צו זיך מצד די פרומע עלעמענטען פון דער אידישער באפעלקערונג. אין פעטערבורג האט דאן גע־לעבט א היבשער קיבוץ פרומע אידען, אויב ווערלכע גאנדאן איז געווען די פאר־קערפערונג פון אפיקורסות און ווי קימט אזא אפיקורס זיך צו מישען אין אזעלכע ענינים, ווי באשטעטיגען א מורה הוראה? בעווגדערס פינגרליך נעשטיכט צו גאר־דאנען זיינען געווען די פעטערבורגער חסידים, ווייל, ווי בעקאנט, איז ר. לייב גאנדאן אין זיינע ווערק פון יענער צייט שטארק אנגעפאלען אויף די חסידים.

מאכט זיך גראד, אז דער פעטער־בורגער רב ר' יצחק בלאזער, דער מחבר פון ספר "פרי יצחק", האט פארלאזען פעטערבורג, לאזענדיג וואקאנט זיין שטעל. די מתנגדים און די אינטעליגענ־זיינע דערפון זעהר צופרידען געווען, ווייל ר' יצחק בלאזער איז געווען א רב פון אלטען שניט און האט זיך וועניג א רב פון גערעבענט מיט'ן גרוים שטארטישען קע־בען פון פעטערבורג. א חייבער און א דארער, מיט א קליין נעל בערדעל, פלעגט ער זיך קליידען ווי א קליין שטעדטעלער, גער רב אין נעהן אין די פעטערבורגער גא־סען אין א לאנגע יופיצע, שיך אין זאר־קען, א יארמולקע איבער די לאנגע גע־קרייזעלטע פאות און שבת נאך — ארומ־נעבורגדען מיט א רויטען גאז טיבעל אלס א גארטעל, ווייל מען טאר ניט טראגען, ר' יצחק בלאזער האט זיך וועניג געקי־מערט, אויב שיכורים אין די גאסען, וועלי־כע ער האט באגעגענט אויפ'ן וועג, האר־בען אפטעלאכט פונ'ם "זשידאווסקי ראב־ווין" . . .

אלס נאכפאלגער פון ר' יצחק בלאז־זער האבען די אויבענדערמאהנטע "פריי־ערע" עלעמענטען איינגעלאדען הרב אל־שוואנגער, וועלכער איז געווען א שארפער קאנטראסט צו זיין פארגעגנער. זייענדיג א קורלענדער אידישער ארטאדאקס, האט הרב אלשוואנגער שוין געטראגען מיהה איראפעאישע קליידונג און געהאט "דיי־טשע" באגיר־ען ער פלעגט רעדען כמעט "חויך־דייטש", און לעזען רעגיער און דאר־פאסער דייטשע צייטונגען. אגב, זיינען איינינלאך פון הרב אלשוואנגער: (1) דער אין וואר־שא גוט באקאנטער ציינס־טישער טוער און געוו. רעדאקטאר פון "אידישען פאלק", אדוואקאט אלעקסאנ־דאנדער אלשוואנגער; (2) דער אידישער שריפטשטעלער און געלעהרטער, לייטער פון פארלאג "וואסטאק" הר. אליהו אלשוואנגער, (3) הר. עמנועל אלשוואנ־גער, באקאנטער אידישער פאלקלאריסט־פולאלאג אין לאנדאן, וועלכער האט דא ניט לאנג צוריק באזוכט דרום אפריקא אין א פראפאגאנדא־שליחות פון קרן היסוד.

3.

די פעטערבורגער חסידים זיינען אבער מיט דעם רבינס טויש נים געבליבען צו־פרידען. זיי האבען זיך אויסגעקליבען פון ערגעדזשואו אן אנדער רב, ר' זלמן לאנדא, א איד פון דער אלטער וועלט, א תם וישר, וועלכער האט אפילו נים געהאט קיין וואוין רעכט און עס האט זיך אנגע־הויבען א סדרה "פראוואזשיטעלסטווא", די חסידים האבען אראפגעבראכט קיין פע־טערבורג זייער נייעם רב, האבען אבער איהם נישט געהאט, וואו צו פארשריבען. די פעטערבורגער קהלה האט געהאט דאס רעכטס צוצושרייבען צום "קאזיאנעס" רב נור איין געהילף און אלס אזעלכער איז דאך שוין געווען ציגעשריבען הרב אל־שוואנגער. וואס טוט מען אלזא מיט דעם חסידישען רב? באין ברירה, האבען זיך חסידים געגעבען אן עצה און ר' זלמן לאנדא'ן צוגעשריבען אלס אנגעשטעלטען צו א געוויסען ברייליאנטען הענדלער אליהו צחק כארגאלין, וואס האט לויט זיין פאר־טענס געהאט דאס רעכטס צו האלטען א אידישען פריקאזשטשיק פון פראוויזיע. עס איז איבערגיג צו צוגעגעבען, אז דער חסידישער רב האט נים געהאט די מינר־סטע השגה און מסחר פון ברייליאנטען.

לכתחלה איז אלץ געווען אין דער בעסטער ארדנונג אז ר' זלמן לאנדא, "מאראנלינס פריקאזשטשיק", האט זיך גע־לעבט רוהיג און געפראוועט רבנות ביי די פעטערבורגער חסידים. מיט אמאל האט מען ר' זלמ'ן גענומען, אז ער איז גאר־נישט קיין פריקאזשטשיק . . . ווער האט דאס געטון און צוליעב וואס וויסט מען ניט ביז'ן היינטיגען טאג. עס איז נעקע־מען פאליציי אז האט ר' זלמ'ן אראס־גירט און אינגעזעצט אין טורמע. אין א פאר טעג ארום האט ער בעדארפט מיט'ן עטאפ ארויסגעשיקט ווערען אין ד' טשער־א. אויף ר' זלמ'ס "שעה" מארגאלינען, האט מען, חיז דעם, אריינגעלייגט א גרויסע שטראף. די געשאפענע לאגע איז געווען אין א שווערע.

די חסידים אבער האבען אויפגעהויבען אן אנדער געזעלשאפט אין דער שטאט, אין דער דאזיגער לאגע, אז ער זאל אויפטרעטען אין דער פעטערבורגער אינטערעסע. אין דער דאזיגער לאגע איז אויפגעקומען אין דער שטאט אן אנדער אינטערעסאנטער חסיד, אין אנדערער אינטערעסאנטער לאגע. ער איז געווען